

nyelvi tanulmányok első évében, az alapozásban, amikor kialakul a tanuló tantárgyhoz való viszonya. Nem közömbös, hogy milyen előjellel erősödik meg ez a viszony, amely közel másfél évtizedre (elvileg az egyetem befejezéséig) meghatározója lehet a tanuló tantárgyi kudarcainak vagy sikereinek, örömeinek.

BAKACSI GÉZÁNÉ
DR. VARGA ISTVÁN
Szeged

Tapasztalatok a tanulói szabad szombatról egy vizsgálat tükrében

I. Öt hónap telt el azóta, hogy a 125/1976-os miniszteri utasítás értelmében 1976. szeptember 1-től bevezetésre került a 11 napos tanítási ciklus az alsó tagozatos osztályokban.

Hazánkban ez kezdeti lépésnek számít, viszont a szomszédos Jugoszláviában már közel egy évtizedes múltra tekinthet vissza. Náluk kiegészül a felső tagozatosok azonos munkabeosztásával is. Egyelőre e témával kapcsolatban csak szóbeli információink vannak, melyek azonban igazolják a tizenegy nap helyességét.

Szükségszerű volt a szabad szombat bevezetése, mivel a szülők többsége már régen rendelkezik szabad szombattal, melynek úgy érezzük pedagógiai nevelő hatása mindedig nem érvényesült.

Az utasítás bevezetése és végrehajtása komoly gondot és körültekintést igényelt az iskolák vezetőitől, pedagógusaitól, hiszen a szabad szombatok kijelölését több körülmény befolyásolhatja. Pl.:

- A szülők szabad szombatjával azonos időben van-e? „Annak a szabad szombatnak a kijelölése, amelyen a tanítás szünetel, a szülők véleményének kikérésével, a többség kérésének figyelembe vételével történjék.”
- Képes-e az iskola erre a napra:
 - napközis ügyeletet biztosítani,
 - mozgalmi, sport és kulturális rendezvényeket szervezni, melyen a szülők és gyerekek egyaránt részt vehetnek,
 - helyet és felügyeletet biztosítani, ahol a tanulók esetleg egyéni kedvteléseiknek is hódolhatnak. Ez azért is indokolt, mert tudjuk, hogy az iskolában eltölthető szabad idő sohasem jelentkezhetsz úgy, most csináljátok azt, amit akartok. A különböző tevékenységi lehetőségek közül válasszák ki azt, amelyikhez leginkább van kedvük.

A már idézett utasítás hangsúlyozza: „A 11 napos tanítási ciklusra áttérő intézményekben a 12. munkanapon – a szülők kívánságára – napközi ügyeletet (létszámtól függően összevont napközis csoportban) kell tartani. Ehhez programot kell biztosítani.”

A témával kapcsolatban egy szűkebb körű vizsgálatot végeztünk, mellyel az volt a célunk, hogy információt gyűjtsünk a szülőkről a szabad szombatra vonatkozóan.

A vizsgálat kapcsán a hipotézisünk a következő volt:

1. A szabad szombat a családi nevelésben pozitív változást jelent:
 - megnövekedett az együtt tölthető idő mennyisége,

- bensőbb kapcsolat alakul ki szülő és gyermek között,
- a közösen végzett tevékenységek igen sok nevelési lehetőséget rejtenek magukban, növelik az együvé tartozás érzését.

2. A szabad szombatok nevelési értékét jelentősen befolyásolja a lakhely, a szülők foglalkozása, és így nem egyformán élnek és reagálnak a kínálkozó lehetőségekre.

3. A gyerekeknek megnövekedett a szabad ideje, de nem lehetünk bizonyosak hasznosságát illetően. Ennek megfelelő eltöltésére a szülők körében még sok a tennivalónk.

4. A szabad szombatokra az iskoláknak biztosítani kell a szervezett foglalkozást, mivel nem minden szülő szabad szombatja egyezik gyermekéével.

II. Vizsgálatainkat különböző feltételek között élő és dolgozó szülők körében végeztük, összesen 375 családot kérdeztünk meg. Ebből falun élő 182 család (városhoz közeli községben 119, várostól távoli községben 63 család), városban élő 193 család (ebből belvárosi 143 és peremkerületi 50 család). Mérésünkben kérdőíves módszert alkalmaztunk. E vizsgálatunk csak tájékoztató jellegű, következtetéseinket nem tekintjük általános érvényűeknek, pusztán a vizsgált 375 családra vonatkoztatjuk.

III. A megkérdezett családokban a szülők foglalkozása a település jellegének megfelelően alakult. A városhoz közeli faluban többnyire munkás és tsz-tag szülők, a várostól távolra eső faluban többnyire termelészövetkezetben dolgozó szülők élnek. A városi belterületi iskolába járó gyerekek szülei zömmel üzemi dolgozók és alkalmazottak, a külterületi iskolába járó tanulók szülei fizikai dolgozók.

A kérdőív első kérdésében arra voltunk kíváncsiak, hogy a megkérdezett szülők miként értékelik a kéthetenkénti szabad szombatot. Feltételeztük ugyanis, hogy a szülők többsége a család közös programjának kialakítására, az együttlétre használja fel a szabadnapot. A kérdésen belül hat motívumot soroltunk fel, (több motívum aláhúzási lehetőségével), melyek közül

a „Többet legyen együtt a család”	(46,6%)
„A családi nevelés növelése érdekében”	(20,5%)
„Több pihenés a gyermekeknek”	(24,2%)

motívumok kerültek előtérbe – a feltüntetett százalékos arányban – igazolva az előzetes feltételezésünket.

A kérdőív második és harmadik kérdése kapcsán azt szerettük volna megtudni, hogy a gyerekek szabad szombatján az apa, anya, vagy mindkét szülő rendelkezik-e szabad szombattal. A válaszokból kiderült:

- az apa 14,9%-ban,
- az anya 16,8%-ban,
- mindkét szülő 45,8%-ban azonos időben, viszont a szülők 22,5%-a *soba* nem szabad szombatos.

Az időpontok egybeesése a nevelés szempontjából igen kívánatos lenne, a megkérdezett szülők jelentős része javaslatként felvetette: „Mivel felső tagozatos tanár vagyok, nincs szabad szombatom. Azt a funkcióját, hogy többet legyen együtt a család, nálunk nem töltheti be.” „Szabad szombatot úgy töltjük együtt, ha szabadságot veszünk ki.”

A negyedik kérdésünk arra vonatkozott, hogy a szülők örülnek-e gyermekük szabad szombatjának. Úgy érezzük a válaszok összesítése önmagáért beszél:

<i>igen</i>	349 család	93 ⁰ / ₀
<i>nem</i>	2 család	0,6 ⁰ / ₀
<i>részben</i>	24 család	6,4 ⁰ / ₀

Az ötödik és hatodik kérdésünkben egyértelműen pozitívnak értékelhetjük a szülők nyilatkozatát arra vonatkozóan, hogy nem igénylik a gyermekeik szabadszombati foglalkoztatását (351 család), illetve nem jelent gondot elhelyezésük ezen a napon (345 család). Viszont elgondolkodtató az a tény is, hogy a megkérdezettek közül 24 család kéri gyermeke felügyeletét az iskolában, és 21 család esetében a gyermek elhelyezése csak részben megoldott. Indoklásul álljon itt néhány szülői válasz: „Azért igénylem a gyermekem foglalkoztatását, hogy otthon zavartalan legyen a házi munkám.” „Az iskola szakszerű foglalkoztatást tud biztosítani.” Természetesen nem minden esetben az idézett indokok a dominánsak, hanem a második kérdésben feltüntetett okok, nevezetesen az, hogy egyik szülőnek sincs szabad szombatja.

A hetedik kérdésünk arra irányult, hogy mivel töltik a szülők külön-külön (apanya) szabad szombatjukat. Megállapíthatjuk, hogy az apák idejük legnagyobb részét tv-nézéssel, ház körüli munkával, egyéni kedvtelésük végzésével töltik el, míg az anyák zöme inkább a család munkájából a fizikai gondoskodásra fordítja a legtöbb időt (bár ezt számszerűleg nem mértük). Így természetesen kevesebb idő jut az „egyéb” együtt-létre: játék, séta, kirándulás. Bizonyára nem azért, mintha nem szívesen tenné, vagy részére nem lenne fontos, hanem egyszerűen erre már nem marad ideje. Holott köz-tudott, hogy az anya az, akivel a gyermekek többsége szívesen megbeszelné a személyes problémáit. Természetesen tudjuk azt is, hogy nem mindenki fogadhat segítséget a munka elvégzéséhez, de meg kell említenünk ezzel kapcsolatos szubjektív indokok egyikét is: így is fel nő valahogy ez a gyerek. E kérdés szemléletessé tétele érdekében a válaszokat az alábbi táblázatban foglaljuk össze:

Apa	falu	város	összesen
barkácsol	36	67	103
segít a takarításban	47	73	120
fát vág	48	48	96
udvart takarít	54	67	121
autót szerel	37	8	45
felkeresi a barátokat	9	7	16
tv-t néz	66	95	161
autót tisztít	21	27	48
moziba megy	8	13	21
beszalad a munkahelyére	7	15	22
korrepetálja gyermekét	39	50	89
pihen	32	61	93
maszekol	46	36	82
egyéb: háztájiban dolgozik, vadászik, olvas	12	33	45

A n y a	falu	város	Összesen
takarít	133	162	295
mos	122	157	279
vasal	114	133	247
varr	73	84	157
fodrászhoz megy	42	25	67
pihen	33	41	74
megfőzi az ebédet másnapra	80	109	189
felkeresi barátnőjét	4	4	8
tv-t néz	57	105	162
bevásárol	83	122	205
piacra megy	13	50	63
egyéb: kézimunkázik	66	14	80
háztájiban dolgozik			
olvas			

Vizsgálatunk központi gondolata a nyolcadik kérdésben nyert megfogalmazást. A válaszokat az előfordulás gyakoriságát illetően rangsorolni kellett (soha: 1, ritkán: 2, minden alkalommal: 3.), természetesen egyszerre több motívumot is jelölhettek. A kérdés a következő volt: Szokott-e ezen a napon a család együtt, közösen

M o t í v u m	1	2	3
kirándulni	196	170	9
társasjátékozni	165	171	39
beszélgetni	111	89	175
színházba menni	297	73	5
moziba menni	243	130	12
takarítani	104	121	150
múzeumba menni	274	83	18
kártyázni	255	100	20
bevásárolni	118	150	107
nagyszülőket meglátogatni	106	158	111
városnéző sétára menni	215	142	18

Sajnos az eredmény, mint látható, bizonyos mértékig lehangoló, ha azt vesszük figyelembe, hogy a vizsgált családok közül 196-an *soha* nem terveznek közös kirándulást, valamint a közművelődési intézményeket sem látogatják *soha* családi keretek között. Pedig a városban és a városhoz közel levő faluban lakóknak igen kedvező lehetőségük lenne erre.

A továbbiakban megállapíthatjuk, hogy a család közös tevékenységéből is jelentős időt vesz igénybe még mindig a háztartási munka, bár ezt, mivel ekkor is együtt töltött időről van szó, pozitívként is értékelhetjük (kedvezően befolyásolja jellemük fejlődését, a családhoz való érzelmi kötődésüket, az otthon iránt érzett szeretetüket). Jelentős azon családok száma is, ahol „beszélgetnek”, tehát gyermekükkel metakommunikációt folytatnak. Nem hallgathatjuk el azon véleményünket, hogy az iskolai nevelésnek mind a gyermekek, mind a szülők felé olyan irányban kellene hatnia, hogy több időt fordítsanak kirándulásra, múzeum és színház látogatására, más művelődési javak elsajátítására is.

A kérdőívünk további kérdéseinek szülői válaszaiból kitűnik, hogy a gyerekek zöme a megszorított szabad időt hasznosan tölti el (340 család), valamint nem unatkoznak, nem érzik tehernek a felszabadult időt (309 család). Előfordul természetesen (47 családnál) unatkozó gyerek is, de reméljük, a szülők felvilágosításának és szervezett foglalkoztatásuk növelésének arányában csökken a számuk ezeknek is. Megnyugtató, hogy a gyerekek 81⁰/₀-a a szülők társaságában, illetve a szülők jóváhagyásával barátaik körében vagy iskolában (19⁰/₀) tölti szabad idejét.

IV. Következtetések, javaslatok

Véleményünk szerint az 1976. szeptemberében bevezetett 11 napos tanítási ciklus időszerűnek és több szempontból hasznosnak bizonyult:

- Megteremtődött annak lehetősége (számos család esetében), hogy több időt tud együtt tölteni a család.

- A közösen végzett tevékenység jellemformáló hatása, az együtt töltött idő alkalmat ad problémák megbeszélésére, közös sétákra, a gyermeki személyiség alaposabb megismerésére a szülő vonatkozásában. Vizsgálataink tanúsága szerint a szülők döntő többsége él is ezzel a lehetőséggel, igényli. Ezen megállapításunk alátámasztására néhány szülő válaszából, javaslatából idézünk: „Nagyon örültünk az iskolai szabad szombat bevezetésének, hiszen még így is nagyon kevés időt töltünk együtt a gyerekekkel. Reméljük, hogy hamarosan a felső tagozatban is bevezetésre kerül.” „Nagyon hasznos a szabad szombat, mert így közösen tud a család utazást vagy egyéb hasznos programot szervezni.” „Általában jónak tartom. A gyermek ezzel is érzi a családban az igazságos egyenrangú helyét, amellet a házi teendőkhöz is hozzászokik. Szellemileg jól kipiheni magát, fizikai erejét sporttal növelheti.” „Javasoljuk a szabad szombat sürgős bevezetését a felső tagozatos osztályok részére is.” „Jó lenne minden osztályra kiterjeszteni.” „A szükséges feltételek biztosításával a felső tagozatos tanulókra is érdemes lenne kiterjeszteni, mert a jelenlegi helyzet családon belüli feszültséget okoz.”

- Jelentős, mint láttuk azon szülők száma, akik még nem rendelkeznek szabad szombattal, és gyerekek felügyelete, elhelyezése komoly gondot okoz. Éppen ezért javasoljuk, hogy az iskolák igazgatói körültekintő szervezéssel (de nem csupán pedagógus bevonásával) tegyék lehetővé, hogy e szombatokon felügyelet és sokirányú tevékenység várja az erre rászorulókat. Úgy érezzük, hogy sokkal bátrabban kellene igénybe venni a társadalmi szervek, patronáló üzemek, KISZ, SZMK segítségét. „Lényeges az is, hogy a gyerekek foglalkozása értékes legyen: szabad idejüket ne tekintsék erkölcsi, társadalmi normák fellazítási terepének (durvaság, ordítózás, rendbontás, rongálás). Az iskola a jövő nemzedék nevelésének intézménye. Nem mondhat le arról, hogy a gyerekek szabad idejét is nevelési területnek és eszköznek tekintse.” (Kelendi Gyuláné: A gyermekek szabad ideje és az iskola. Módsz. K. 1974. 2.)